

A FONS

Creativitat social: un intent de no perdre el fil*

Angélica Sátiro

Aquest article és una reflexió sobre la necessitat de plantejar-se un ús social de la capacitat creativa en la contemporaneïtat. Proposa l'aula com un microcosmos social en el qual es pot desenvolupar la capacitat creativa, tant dels individus com del col·lectiu. Argumenta sobre la relació entre la creativitat social, la ciutadania creativa i la construcció d'una xarxa de valors que funcioni com a xarxa de protecció.

PARAULES CLAU: creativitat, creativitat social, ciutadania creativa, xarxa de valors, crítica social contemporània, l'aula com a microcosmos social.

A FONTS

Creativitat i educació

Creativitat

Filant vides. El fil com a metàfora

Faber est suae quisque fortunae
(*‘Cadascú és amo del seu propi destí’*).
(Apio Claudio, 340-273 aC)

A la mitologia grega, les filadores del destí rebien el nom de moires i a la romana, el de parques. A l'epopeia homèrica, elles regulaven la durada de la vida d'una persona des del naixement fins a la mort. Ho feien amb l'ajuda d'un fil. Cloto el filava, Làquesis el mesurava i Àtropos el tallava, amb la qual cosa posava fi a la trajectòria del mortal. Aquest text qüestiona la visió fatalista i determinista de la vida que apareix al mite. Els conceptes «creativitat social» i «ciutadania creativa» segueixen aquesta reflexió. La creativitat social és una oportunitat de reescriure biografies individuals i històries col·lectives. És un intent de prioritzar la millor vida possible per a tots els humans que hi estan involucrats. Es tracta de crear destins i de reinventar-se com a individu i com a societat. El fil que no volem perdre és el fil de l'evolució humana, que implica

el desenvolupament social. Implica superació de deutes com ara els processos d'exclusió i pobresa de molts humans en el món. Implica mirar la contemporaneïtat i enfrontar-se als reptes que comporta. Un d'aquests reptes és la societat líquida (Bauman, 2010), que produeix tipus diferents de residus socials. «Danys col·laterals» és el nom que solen rebre els naufragis abandonats en el buit social. Consumidors frustrats que no solament són exclosos del món laboral, sinó també del seu amor propi, de la seva identitat i dels seus somnis de futur. Hi ha tipus distints de «residus» en moltes ments que perden la fluïdesa i la flexibilitat, és a dir, la capacitat creativa. La capacitat que els permet veure la seva pròpia vida com una obra d'art oberta, és a dir, en un procés de transformació permanent. En perí-

odes de «crisi» com l'actual, cal mobilitzar aquesta capacitat, tant individual com col·lectiva.

Creativitat social, ciutadania creativa i xarxa de protecció ètica

Crear és la capacitat humana de generar idees noves i que aquestes siguin més i millors, és a dir, «idees amb valor». Parlar de creativitat social és parlar de la utilització d'aquesta capacitat en el camp social. Evidentment, això cal fer-ho amb la finalitat de cercar maneres de viure més bones i de generar desenvolupament humà des de punts de vista diversos: mental, emocional, físic, cultural, econòmic, etc. És a dir, estem compromesos amb una utilització ètica d'aquesta capacitat. El que ens interessa és ajudar a evolucionar,

La creativitat social és una oportunitat de reescriure biografies individuals i històries col·lectives. És un intent de prioritzar la millor vida possible per a tots els humans que hi estan involucrats. Es tracta de crear destins i de reinventar-se com a individu i com a societat

A FONS

és generar salts qualitatius, crear sortides per als problemes socials que vivim avui. Problemes que impedeixen i que bloquegen el desenvolupament de les persones, de les comunitats, dels grups, dels pobles, de les societats, etc.

Treballar amb creativitat social és assumir la necessitat de fomentar un tipus de ciutadania que pugui ser anomenada creativa. La ciutadania és el que expressa la identitat col·lectiva d'un grup determinat. Per això hauria d'estar compromès a millorar les condicions de vida de tots els qui comparteixen el mateix temps i el mateix espai, fet que avui és un xic més complex, perquè el temps i l'espai virtuals canvien totalment els codis i les perspectives. Per això cal reaprendre a coexistir en el mateix espai i convida en el mateix temps. És a dir, la contemporaneïtat demana una mirada creativa a la seva enrevessada complexitat. Evidentment, això inclou infants, dones, homes, joves, vells, persones de diferents religions, opcions sexuals, condicions físiques i mentals, ètnies, etc.

La ciutadania viu el que és «local»: la ciutat. És la ciutat que ha de funcionar com a

Treballar amb creativitat social és assumir la necessitat de fomentar un tipus de ciutadania que pugui ser anomenada creativa

xarxa de protecció ètica de la seva ciutadania. Es tracta d'utilitzar la nostra capacitat creativa de manera ètica, cívica i política. El poder creatiu de les persones que lluiten per un món i/o una ciutat millor és immens i, si elles s'organitzen, aquest poder tendeix a augmentar. Es tracta d'un poder col·lectiu estructurat en forma de xarxa, que passa per tots aquells que estan involucrats i connectats entre si. Despersonalitza, elimina els «egos», i això és difícil! És el poder de la societat civil que revitalitza el teixit social. Individualment, tots i totes estem sempre mirant de disminuir les asprors de la vida i d'augmentar les nostres alegries. Però com que tots estem connectats, «lligats a una realitat comuna», cal aprendre a augmentar l'alegria de tots garantint dignitat als qui formen part d'aquesta vida en comú. I això es fa teixint aquesta xarxa de protecció. Teixir aquesta xarxa de protecció ètica és no perdre el fil.

L'aula com a microcosmos social

[...] primerament, hem de creure que el món que ens envolta no és «donat» una vegada per totes, que es pot canviar i que un mateix el pot canviar esmerçant-hi esforços. Cal assumir que l'estat del món pot ser diferent del que és ara i que la mesura en què aquest pot arribar a ser diferent depèn més del que un faci que no pas de la influència que l'estat del món pot exercir en el que fem o deixem

Les educadores i els educadors hem de tenir la ment clara respecte a això: és possible crear mons millors per viure-hi. I això comença per la manera com cadascú veu la seva pròpia vida

de fer: passat, present i futur. Hom ha d'haver confiat en la seva pròpia capacitat de marcar una diferència en el transcurs de la seva pròpia vida, però també en el món en què viu aquesta vida.

(Bauman, 2009a, p. 68)

Els infants aprenen a estimar o a odiar, a incloure o a excloure, a crear o a consumir, a respectar o a agredir, a sotmetre's o a transgredir, entre moltes altres possibilitats. Aprenen en el seu teixit social, en la seva xarxa de vincles, en la convivència amb iguals (amb els diferents!) i amb aquells que representen algun tipus d'autoritat. Aprenen fins i tot amb els mestres i professors. Però moltes vegades aprenen exactament de la no-paraula, dels gestos, de les postures. Les educadores i els educadors hem de tenir la ment clara respecte a això: és possible crear mons millors per viure-hi. I això comença per la manera com cadascú veu la seva pròpia vida. En aquest cas, no hi ha res com ensenyar una lliçó que no hagi estat viscuda, sentida, pensada i processada per la pròpia persona

educadora. A més a més, l'aula és un «laboratori de possibilitats», un «taller de creació de nous mons possibles». Cal assajar moltes alternatives per poder fluir en la vida real...

L'aula és un ambient favorable perquè les diferències hi generin evolució, per això pot ser un gresol que problematitzi, investigui i processi tot això. Una de les pitjors maneres d'excloure algú és incloure'l dintre d'un «nosaltres» en el

Marcello Aurelio

qual no se senti identificat. Un grup classe pot ser un gran mecanisme d'inclusió, però també d'exclusió i generar deportats d'ells mateixos sense asil polític en la pròpia biografia. La persona educadora interessada a treballar en aquesta línia necessita ajudar a desenvolupar la capacitat creativa de cada individu de la seva classe, sense oblidar de fomentar la creació col·lectiva del grup i viceversa. Es tracta de fer una història de la humanitat innovadora, sense oblidar-se que cada biografia és creativa. Per fer això, caldrà distingir entre les inquietuds personals i els problemes públics. Aquesta distinció és un instrument essencial de la imaginació sociològica, tal com adverteix Mills (2000). Les inquietuds corresponen a cada entitat biogràfica i a l'àmbit de la seva experiència personal. Una inquietud és una qüestió privada, té a veure amb els valors estimats per un individu i amb la seva xarxa de protecció personal. Els problemes públics tenen a veure amb les institucions d'una societat històrica en conjunt, amb les maneres com diferents mitjans s'impliquen i s'interconnecten per formar l'estructura més àmplia de la vida social. Perquè l'aula sigui un laboratori de projectes de vida i de societat, és important que es faci un exercici crític d'entesa d'aquestes inquietuds personals i dels problemes públics, distingint l'àmbit de cadascun. Tots dos són disparadors de processos creatius.

I per teixir un final...

Moltes iniciatives en educació són igual que modes pedagògiques que duren una temporada i després són canviades de la mateixa manera que es canvien els aparadors de les botigues. Espero que totes les idees que estem exposant en aquest article no siguin vistes com una «moda» destinada a durar la temporada del seu «curt termini». En el curt termini, solament hi poden existir coses i persones supèrflues... Paraules com ara consistència, coherència, profunditat, fonament, valor, arrelament o projecte no tenen sentit a curt termini.

L'educació és un procés de mitjà i llarg termini i és important que la tasca educativa que té lloc a l'aula no s'oblidi d'això. El temps i l'espai educatius són idonis perquè s'hi desenvolupin la creativitat social i la ciutadania creativa, l'exercici i l'experimentació de tots dos aspectes.

Ciutadania creativa és un concepte frontier que s'està teixint ara en la contemporaneïtat (i les crisis que viu), el que cal fer és

El temps i l'espai educatius són idonis perquè s'hi desenvolupin la creativitat social i la ciutadania creativa, l'exercici i l'experimentació de tots dos aspectes

A FONTS

Creativitat i educació

Creativitat

A FONS

HEM PARLAT DE:

- Creativitat.
- Educació social.

AUTORA

Angélica Sátiro

La Casa Creativa.
Crearmundos. Barcelona
angelica@lacasacreativa.net

Aquest article fou sol·licitat per
GUIX: ELEMENTS D'ACCIÓ EDUCATIVA
el mes de juny de 2010 i acceptat
el mes de desembre de 2010 per
ser-hi publicat.

no perdre el fil. Tenir esperança forma part de no perdre el fil. L'esperança sempre ha estat la darrera virtut que ha mort i, quan ha mort, ha renaixut de les seves cendres... Que continuem filant la vida humana de manera creativa! ■

NOTA

* Conferència inaugural del segon CICI (Congrés Internacional de Creativitat i Innovació), celebrat a Palma de Mallorca els dies 12 i 13 de novembre de 2010 (text 2).

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BAUMAN, Z. (2005): *Vidas desperdiciadas: La modernidad y sus parias*. 3a edició. Barcelona. Paidós.
- (2008): *Los retos de la educación en la modernidad líquida*. 1a reimpressió. Barcelona. Gedisa.
- (2009a): *Comunidad: En busca de seguridad en un mundo hostil*. 3a edició. 2a reimpressió. Madrid. Siglo XXI.
- (2009b): *El arte de la vida: De la vida como obra de arte*. 3a edició. Barcelona. Paidós. (Colección Contextos)

- (2010): *Tiempos líquidos: Vivir en una época de incertidumbre*. 3a edició. Barcelona. Tusquets.
- MAIDAGÁN, M. J. i altres (2009): *Filosofía de la imaginación: El papel de la creatividad en un mundo global*. Madrid. Plaza y Valdés.
- MARINA, A. (2005): *La lucha por la dignidad: Teoría de la felicidad política*. Barcelona. Anagrama.
- MILLS, C.W. (2000): *La imaginación sociológica*. Mèxic/Madrid. FCE.
- WAGENSBERG, J. (2007): *Ideas sobre la complejidad del mundo*. 2a ed. Barcelona. Tusquets.